

**האגודה הישראלית לחקר יחסי עבודה
בשיתוף ארגון העבודה הבינלאומי (ILO)
וקרן פרידריך אברט בישראל (FES)**

כנס בינלאומי בזום שהתקיים ביום 22/10/20

**עולם העבודה בצל משבר הקורונה - השלכות
כלכליות, חברתיות ועל יחסי העבודה**

מחקר ועריכה - עו"ד יוסי גטניו

תוכן העניינים

2	תקציר מנהלים
4	מבוא
4	צעדים שננקטו בישראל ובמדינות נוספות במהלך פרוץ המגפה
7	המצב בישראל טרום המשבר
9	מדברי הדוברים בכנס
10	השינויים והנזק שהמשבר גרם
11	הפגיעה באוכלוסיות חלשות ומודרות
12	עובדים צעירים בשוק העבודה
13	עקרונות פעולה מומלצים- מבט מאקרו
16	מסקנות והמלצות
19	נושאים מרכזיים לטיפול ודילמות
22	צעדים לטווח ארוך- PC פוסט קורונה
24	עידן הפוסט פנדמיה- יישום עקרונות "עבודה הוגנת"
25	"עבודה הוגנת" ומגפת הקורונה
26	סיכום

עולם העבודה בצל משבר הקורונה- השלכות כלכליות, חברתיות ועל יחסי העבודה

תקציר מנהלים

יום העיון הבינלאומי של האגודה לחקר יחסי עבודה, בשיתוף עם קרן אברט ועם ארגון העבודה הבינלאומי, התמקד במשבר ההומניטרי, החברתי והכלכלי שהוא פועל יוצא של הפן הבריאותי של משבר הקורונה. זהו משבר עוצמתי המחייב בנית כלים חדשים לחלוטין כדי להתמודד אתו. בעצם היותו משבר עולמי חריף, הממשלים המרבית המדינות נחלצו לפעולה תוך מתן סיוע בהיקף ללא תקדים לעסקים ולעובדים. יום העיון התמקד גם במגזרים בהם המשבר היה עמוק ומכאיב ביותר. נשים עובדות, עם דגש על נשים יחידניות, וסטודנטים שהם דור העתיד של שוק העבודה. מגוון הצעות ופתרונות הובאו לדיון בחלקן ברמת המאקרו ואחרים ברמת המגזר.

בראייה רחבה מגזרים, מעסיקים ועובדים שואפים לקבל קול כדי להשפיע על אופי הסיוע הממשלתי, על הפתרונות המוצעים ועל דרכי החילוץ מהמשבר המתמשך.

ארגוני העובדים והמעסיקים במשק תובעים לחזק ולייצב את מעמדם בקרב מקבלי ההחלטות. העובדה שהמשק חווה שני סגרים ארוכים ומכאיבים במצוות הממשל, מקנה זכות למגזרי המשק להיות שותפים מלאים בקבלת האחריות וההתוויה משותפת עם משרדי הממשלה לגיבוש מדיניות שתתמודד עם הנגיף מצד אחד ולא תקריס את הכלכלה מצד שני. אין כמו הגופים היציגים במשק, שהם השותפים החברתיים, לחוש ולהבין את אופי המשבר ברמת השטח ולסייע למקבלי ההחלטות בדרגי הממשל השונים לקבל את ההחלטות הנכונות בעיתוי ובמינון הנדרשים. הדיאלוג החברתי חיוני מאין כמוהו בתקופה זו והוכח שוב ושוב, בישראל ובמדינות העולם, עד כמה הוא מביא להסכמות רחבות, אפקטיבי, יעיל וראוי.

תחום ההכשרה המקצועית בישראל זקוק זה שנים לרפורמה מקיפה. עומק המגפה מצריך ביתר שאת להוביל שינוי מהותי בתחומי העיסוק הנלמדים ובמענה על צרכי המשק כיום ובעתיד הקרוב. המגזר הציבורי והשירותים שהוא מעניק נקרא בעת הזו להוכיח את יכולותיו. מגזר זה, שהמגפה הוכיחה את חיוניותו, חייב להתערות במגזרי המשק תוך לימוד צרכיו בהווה ובעתיד ולהעניק שרותים נדרשים והכרחיים תוך הפגנת יעילות מקסימלית.

המגפה העלתה שאלות באשר למדדי הבטיחות הקיימים במקומות העבודה והיא לימדה שיש להתאים מדדים אלה לעולם הפוסט קורונה.

תכנית השיקום עם שוך המגפה- לפתוח בתהליך שיקומי במסגרת המשולש הלאומי.

דמי האבטלה- החלטות הממשלה בתחום זה היו מרחיקות לכת והעמיקו את מדדי האבטלה והיציאה לחל"ת. מודלים בעולם ובעיקר המודל הגרמני מציגים תמונה מעודדת יותר באשר למדדים הנזכרים. ראוי לפקוח עיניים ולבחון את הנעשה במדינות אחרות בתחום התעסוקה ועידוד העסקים ולהתאים אותם, ככל האפשר, לשוק העבודה הישראלי.

נושא נוסף שיש לטפל בו ביסודיות הוא נושא ההסברה לציבור. צעדי הממשלה וההחלטות חייבות להיות ברורות ומנומקות גם אם מתקיים בהם שינוי לאור התפתחותה ושינויי המדדים התכופים של המחלה.

ואחרון אחרון- סקרים שנעשו לאחרונה מעידים על שיעור גבוה של חוסר אמון בממשל ובפעולותיו¹ זהו מצב מסוכן שעלול לכרסם ביסודות דמוקרטיים ולכן חיוני לטפל בו בעדיפות גבוהה. כחלק מחידוש האמון יש לכרות אמנה עם הציבור שיבהיר את תפקיד הממשל ושל האזרחים במיוחד בשעת משבר כזו.

¹ <https://www.inss.org.il/publication/coronavirus-inss-survey>

על משבר הקורונה – בישראל ובקנה מידה עולמי – נכתבו כבר הרבה מאד מילים. בקצב מסחרר הופקו עבודות מחקר, סקירות, תיאורים ואין ספור תאוריות.

אין ספק שהעולם המודרני הוכה בהלם לאור קצב התפשטות המחלה, חוסר המידע עליה וההשלכות רבות ההיקף שהמגיפה הביאה. מדובר במחלה חמקמקה התוקפת בשיעור הדבקה גבוה מהמוכר ומתאפיינת בעוצמות ברמה בריאותית שונה לחלוטין- חלק מהנדבקים בה הם אסימפטומטיים, חלקם האחר לוקה בסימפטומים קלים, אחרים בגילאים שונים עוברים את המחלה ומבריאים ממנה וחלק מהאוכלוסייה נפטר מהמחלה, לצערנו.

המשבר שהעולם נקלע אליו הוא משבר משולב-בריאותי, כלכלי והומניטרי חסר תקדים אשר אילץ את האנושות לחשוב במונחים חדשים ולנקוט בפעולות לא שגרתיות כדי להתגבר על מה שמצטייר כטרגדיה כלכלית וחברתית בממדים "תנכיים".

ייאמר שלאור הפערים שתוארו קשה לקבוע מדיניות לטווחים בינוניים ובוודאי שלא לטווחים ארוכים וגם אם ננקטו צעדים בעיתוי נכון, יש לשנותם בטווחי זמן קצרים יחסית. מצב מעורפל זה יוצר אי וודאות בדבר יכולת ספיקה של בתי החולים, שינויים תכופים במדיניות פתיחת וסגירת עולם התעשייה והמסחר, התמודדות תכופים עם שינויים בשיטות ההוראה והלמידה בבתי הספר, משבר כלכלי המביא לפיטורים או להשעיית עובדים ממקומות עבודתם. כתוצאה מכך נגרמות מצוקות בתחומי הנפש, בדידות של אוכלוסייה בגיל מתקדם, קשיים משפחתיים מעצם הישיבה בבתיים ובכלל זה בידודים.

צעדים שנקטו בישראל ובמדינות נוספות במהלך פרוץ המגפה

מקובל לייחס את תחילת המשבר בארצות אירופה בינואר 2020 ובישראל – ממועד 27.2.2020. מרגע שבו נקלטו ממדי המגיפה, בחרו מדינות שונות דרכים מגוונות להתמודדות איתה. החל מקיצוניות של התעלמות מוחלטת (אנגליה, ארה"ב), עבור דרך קביעת הגבלות בשיתוף פעולה עם הציבור אך ללא אכיפה (שוודיה) וכלה בסגרים נוקשים ואכיפה קפדנית (איטליה, ספרד, אם כי בשלב מאוחר יחסית).

ישראל שייכת למדינות שבחרו בצעדים קשים ומיידיים שלוו באכיפה: בסגירת השמיים (קיימת יכולת לבצע צעד כזה לאור העובדה שישראל נחשבת כ"מדינת אי" לאור סגירת גבולותיה מסיבות ביטחוניות ולאור מיקומה האזורי שאינו פתוח למדינות שכנות), הטלת בידוד, הגבלת המרחב

האישי ובעיקר – שינויים רדיקליים בעולם העבודה. יוזכרו ההפחתה בנוכחות של כוח העבודה ל-15%, בעיקר בתעשייה (שאחרי זה עלתה ל-30% נוכחות פיזית במקום העבודה), סגירת מקומות עבודה לא חיוניים ואיסור מוחלט על קבלת קהל ונקיטת אמצעים נוספים. למהלכים אלה היו תוצאות: המגיפה אכן נבלמה במידה רבה בשלב המוקדם, העומס על בתי החולים ועל מערכת הבריאות לא הגיע לממדים קטסטרופליים ומספר המתים בישראל היה מן הנמוכים בעולם.

אלא שעולם העבודה יצא מנקיטת אמצעים אלה בשן ועין:

באפריל 2020 החל הפרק הבא בהתמודדות עם המגיפה ותוצאותיה - היציאה מהסגרים והאיסורים שהוטלו על אזרחי המדינה בכל תחומי חייהם. המדינה בחרה לנקוט בסדרת מהלכי שחרור שזכו לכינוי "אסטרטגיית יציאה" שלאחר מכן התבררה כמהירה מדי והביאה לנקיטת סגר שני שהחמיר את הבעיה החברתית כלכלית.

במאמר של המכון למחקרי בטחון לאומי הדן צוינו שלוש עקומות עוקבות ובחלקן מקבילות האחת לשנייה: **העקומה הבריאותית, העקומה הכלכלית והעקומה החברתית**², עבודה זו מתמקדת בשתי העקומות האחרונות.

באכזריות קרה נחשפו כישלונות כלכלת השוק המוקצנת והגלובליזציה הבלתי מסויגת בצידה. הגישות ששלטו ובעיקר הגישה הנאו- ליברלית מפנה מקום למעורבות עמוקה של השלטון כלפי האוכלוסייה העובדת, האזרחים והתושבים האחרים- מובטלים, גימלאים ואחרים, עסקים וחברות. השלכותיהן ניכרות בשוק העבודה על עובדים, עובדים חופשיים (פרילנסרים) ובמיוחד על בעלי עסקים קטנים.

ממשלות נקטו בצעדים מרחיבים כלכלית כדי לפצות עובדים שאבדו את פרנסתם, עסקים ועובדים שהושעו מעבודתם עקב המשבר החריף שתקף את העולם העסקי ברובו. איגודים מקצועיים, ארגוני מעסיקים ונציגויות של מגזרים ספציפיים ניהלו משא ומתן מול ממשלותיהן כדי לקבוע מדיניות שמבטיחה הכנסות לטווח הקצר ופרנסה לטווח יותר ארוך לעובדים.

מכל זווית ניתן לומר כי המערכות האוניברסליות בעולם - הבריאות הציבורית, החינוך והרווחה - נחשפו בחולשתן ויחד עם שחיקת זכויות העובדים והעצמאים, נותרו מיליונים ללא תעסוקה וללא רשתות בטחון.

² "עקומה חברתית" לקוח ממאמר: "זהירות: עקומה חברתית לפנינו!"- המכון למחקרי בטחון לאומי, Inss.org.il, 23/4/20

ארגון העבודה הבינלאומי (ILO) פרסם ומפרסם סקירות, דרכי פעולה ממדינות שונות ורעיונות כיצד להיחלץ ולצאת מחוזקים מהמשבר הנוכחי. באחד מפרסומיו הוא מציג ארבעה תחומי יסוד עיקריים:

Pillar 1

Stimulating the economy and employment

- Active fiscal policy
- Accommodative monetary policy
- Lending and financial support to specific sectors, including the health sector

Pillar 2

Supporting enterprises, jobs and incomes

- Extend social protection for all
- Implement employment retention measures
- Provide financial/tax and other relief for enterprises

Pillar 3

Protecting workers in the workplace

- Strengthen OSH measures^{3*}
- Adapt work arrangements (e.g. teleworking)

- Prevent discrimination and exclusion
- Provide health access for all
- Expand access to paid leave

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---3dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf, p.8

Pillar 4

Relying on social dialogue for solutions

- Strengthen the capacity and resilience of employers' and workers' organizations
- Strengthen the capacity of governments
- Strengthen social dialogue, collective bargaining and labour relations institutions and processes

לעניין Pillar 3 - סקר שנערך במועד 23-23 לאפריל ע"י ה- ITUC העוסק בצורך לקבוע תקני בטיחות עדכניים במקומות העבודה אליהם שבים העובדים.

המלצות ארגון העבודה לפעילות בנוגע ליציאה ממשבר הקורונה מתבססות לא מעט על המלצה R205 משנת 2017 שכאילו חזתה את המשבר והמגיפה. ההמלצה עוסקת בצעדי מדיניות ואסטרטגיה שיש לנקוט במצבים משבריים בהתייחס לתעסוקה ולעוצמות העמידה של האוכלוסייה.

ראוי לציין כבר בשלב זה שחשוב וחיוני בעיתוי זה לקרוא לניסוח אמנה בינלאומית של ILO שעניינה הצגת נורמות לפעילות בעת פנדמיה והתייחסות ספציפית למערכות יחסי העבודה, תפקודה של המדינה ומחויבותה כלפי תושביה תוך בחינה והסקת לקחים מעשיים לגבי שוק העבודה והקטנה אפשרית של הנזק הכלכלי שנגרם למשתתפים בשוק העבודה ולפורשים ממנו.

המצב בישראל טרום המשבר

המדדים המאקרו הכלכליים של המשק הישראלי היו טובים יחסית ערב פרוץ המשבר: אחוזי אבטלה נמוכים, חוב לאומי נמוך במונחי תמ"ג וצמיחה כלכלית מתונה אך יציבה. לעומת זאת, מבחינה חברתית ניכר שיפור מצומצם שיפור בעל משמעות בפערי ההכנסות הגבוהים ובממדי העוני היחסי. גם מאזן התשלומים נכנס לגירעון משמעותי עוד לפני ינואר 2020.

את השינוי עפ"י הערכות שונות משקפים הנתונים בטבלה:

אפריל 2020 ואילך-	דצמבר 2019	
8% - 10%	פחות מ- 4%	אבטלה
עדכון - באוקטובר השנה האבטלה היא בשיעור העולה על 12%		
כ- 11%	כ- 7%	גרעון בתקציב המדינה
כ- 75% - 80% מהתמ"ג	כ- 60% מהתמ"ג	חוב חיצוני
צמיחה שלילית	כ- 4%	שיעור צמיחה
<p>חברות הרייטינג - מודיס הורידה את ההערכה מ"חיובי" ל"יציב" למרות שלא הורידה את הדירוג עצמו. יש לציין שהערכה זו אינה משקפת עדיין את תוצאות המשבר אלא מתייחסת לאי היציבות הפוליטית, לערעור אפשרי של המערכת המשפטית ולגירעון התקציבי שנפער. המשמעות המעשית עלולה להתבטא בהרעת תנאי ההלוואות שהמדינה לוקחת במוסדות פיננסיים בינלאומיים.</p>		

יש לציין שהמגפה הגיעה לישראל על רקע משבר פוליטי מתמשך, לאחר שלוש מערכות בחירות בזמן קצר. המגיפה דחפה אמנם לכינון הממשלה דו-ראשית אך תפקודה הוא בינוני ומטה לאור תהליכי היועצות מסורבלים ומתמשכים תוך הפרחת האשמות בתוך הממשלה, הפעלת שיקולים פוליטיים בעקבות כניעה למגזרים משפיעים כשחוסר היציבות יוצר מצב של קיום סיבוב קרוב נוסף. רמת הבלתי מועסקים, אם בהגדרת מובטלים מרחיבה ואם במעמד של חל"ת עליו שולמו דמי אבטלה ע"י המדינה הגיעה קרוב למיליון איש מתוך סך כ-2.7 מיליון בכלל שוק העבודה.

"המודל הגרמני" בהקשר התעסוקתי ותשלום דמי אבטלה חלקיים למועסקים הממשיכים בעבודתם למרות המשבר ושצומצם שכרם עקב הקטנת הפעילות, הוא מודל מועדף ע"י גורמים הרבים- מעסיקים, איגודים מקצועיים ואף חלק מהנציגים הבכירים של משרדי הממשלה. מר **Bernhard Schulz** הנספח לענייני עבודה וחברה בשגרירות גרמניה בישראל הציג את עקרונות המודל. חשיבותו מתבטאת בגמישות שהוא מעניק בשוק העבודה, מסייע לכלכלה ולחסכון במשאבי המדינה. המודל גורם לאי ניתוק העובד ממקום עבודתו ומעסיקו. המודל יוצר בטחון חברתי ומקטין את הוצאות המדינה בהקשר לתשלומי דמי אבטלה⁴.

⁴ ראה מצגת באתר האגודה

הגל השני של המגיפה החל בחודשי הקיץ הביא להעלאת התחלואה בגרף עולה ולמצב של סגר שנמשך כמה שבועות. ישראל הייתה ראשונה להפעיל צעדים אלה שכעת מתפשטים במדינות אירופה ואחרות. העסקים שהחלו להיפתח ולהתאושש מעט מצעדי השלב הראשון נכנסו שוב לסגירה תוך הפעלה מצומצמת של עבודה מרחוק, משלוחים וכיו"ב.

המשמעות היא שיגרת קורונה וחיים בצל המחלה: פחות התקהלויות, צמצום הנסיעות לחו"ל, פחות מפגשים חברתיים ויותר ריחוק פיזי. מצב זה מביא לפגיעה נוספת בכלכלה ובשוק העבודה.

במגזר הציבורי בישראל הוצאו חלק לא גדול מהעובדים לחל"ת ואילו רובם הגדול תפקדו מכח השרות שהם נדרשו לתת במתכונת היברידית של עבודה מהבית ומהמשרדים. בשלב די מוקדם של המשבר נחתם הסכם קבוצי שמסדיר את מתכונת העבודה וזכויות העובדים. ההסכם מאפשר גמישות ניהולית המתחייבת מהמשבר ולא מן הנמנע שעקרונות ההסכם יפעלו גם לאחר תום המשבר.

מדברי הדוברים בכנס

בפתיחת הכנס תיארה **עו"ד אורלי ביטי**, יו"ר האגודה, את הנסיבות המיוחדות שבעריכת הכנס השנה. הודתה לשני השותפים לארגון הכנס ולמימונו – ארגון העבודה הבינלאומי וקרן פרידריך אברט. בדבריה קבעה שמשברים חושפים חולשות ואילו משברים גדולים חושפים חולשות גדולות.

Mr. Maurizio Bussi, EUROPE, ILO ברך את הכנס אחריה והדגיש את שיתוף הפעולה עם האגודה עמד על החשיבות בטיפול באוכלוסיות מוחלשות שקבלו ביטוי בתכנית הכנס. הדגיש את חשיבות היציבות במעמדם של העובדים בתקופות משבר וכן את החיוניות הדיאלוג החברתי במדינות השונות. ההאצה בדיגיטלי לדבריו נושא מסר חיובי שילווה אותנו בתחומי חיים שונים. בדברי הסיכום עמד מר Bussi על חשיבות פיתוח מסד הנתונים של שוק העבודה ככלי מעקב ובסיס מחקרי, על החידושים והמתודולוגיות שפותחו בארגון העבודה בעת האחרונה וקרא להסתייע בידע שנצבר בתחום זה.

מר מיקי דריל מקרן אברט הדגיש את חשיבות הכנס בעיני קרן אברט כאירוע בולט בפעילות הקרן. הדגש המושם על נושאי דיון רלבנטיים מדגיש את חשיבותו של כנס זה. ציין את חשיבות ההשתתפות של מרצים אורחים לאור הצורך בלימוד לקחים וקיום השוואות עם הנעשה במדינות העולם ובארגונים הבינלאומיים. ברך על שיתוף הפעולה הפורה עם ארגון העבודה והאגודה.

השינויים והנזק שהמשבר גרם

מגפת הקורונה אשר הביאה לשינויים רדיקליים במשק הישראלי היא כאן, כנראה, כדי להישאר. גם אם זה לא יקרה, היא גררה מספר חידושים אשר יש לתת עליהם את הדעת.

למדנו כי בתוך ימים ספורים ניתן להפוך שירות פרונטלי לדיגיטלי (ולראיה, משטרת ישראל מקבלת תלונות דרך האינטרנט ואפילו הרפואה פועלת "מרחוק"), למדנו שאפשר לעבוד הרבה מאד מהבית (אחוז ניכר מהאנשים שהמשיכו לעבוד עשו זאת), למדנו שקניות אפשר לעשות בהזמנה ובעיקר נוכחנו לדעת כי עלינו ללמוד לספק לעצמינו את צרכינו (מטושים, אמרנו?).

הקרנת השינוי המתואר משפיעות השפעה משמעותית על שוק העבודה במספר תחומים: שיעורי אבטלה גבוהים, הגדלת שיעורי העוני של יחידים ומשפחות, פשיטות רגל ופירוקי חברות, המשק נכנס למיתון מבחינת הביקושים.

עו"ד איילת נחמיאס ורבין, סגנית נשיא התאחדות התעשיינים, ציינה בדבריה שמצב התעשייה לא היה טוב לפני המשבר הנוכחי. הירידה המתמשכת ביצוא, שער החליפין, מחסור בעובדים טכניים וחוסר היציבות בכלכלה העולמית לא היוו נקודת פתיחה טובה לתעשייה הישראלית ערב המשבר. המשבר שיצר מצב של מחסור נוסף בעובדים וזה שהכלכלה העולמית נכנסה אליו החמירה את המצב. היא ביקרה את החלטת הממשלה להבטיח דמי אבטלה לעובדים עד אמצע שנת 2021. תמכה מודל התעסוקתי הגרמני וברכה על ההסדר בנושא בידודי עובדים הקובע חלוקה הוגנת בנטל התשלומים לעובדים בין המדינה, המעסיק והעובד. הדגישה את חשיבות שיפור מערכי ההכשרה המקצועית וקראה לגידול בהשקעה זו. בדבריה הדגישה את הצורך בהעלאת הפריזון במשק תוך ניצול המשבר להעלאתו.

מר אריאל יעקובי, יו"ר הסתדרות עובדי המדינה, ברח על ההסכם הקבוצי במגזר הציבורי שאפשר פעילות סדירה ומתן שרות של עובדיו לציבור הרחב בעת זו. ועל השיתוף שהתבקש עקב הנסיבות. הוא דחה את הביקורת שהושמעה על כך שעובדי המגזר הציבורי לא תרמו לאות סולידריות את תרומתם בויתור על זכויות לטובת עובדי המגזר הפרטי. ציין את העבודה המסורה של העובדים במגזר זה. תמך ב"מודל הגרמני" המעניק גמישות למערכת התעסוקה.

יש לציין שמערכות לפיצוי של המדינה לא היו ערוכות בשלב הראשון לביצוע התשלומים דבר שהלך והשתפר במהלך הזמן.

מר עידן כהן, מאגף השכר והסכמי עבודה במשרד האוצר, ברך על ההסכם הקבוצי שהסדיר את ההוצאות לחופשה, את נושאי השרות בעת הסגרים ואפשר גמישות ניהולית כעקרון מנחה. הוא קבע שעקרונות והישגים שהושגו תוך הסרת חסמים הם חיוביים ביותר ויתכן שהמערכת תמשיך ותתנהל לפי עקרונות אלה גם בתום המשבר הנוכחי. הדגיש שעקרון הגמישות הניהולית חשוב ביותר למערכת זו.⁵

הפגיעה באוכלוסיות חלשות ומוזרות

הפגיעה מתמקדת בכמה אוכלוסיות. מסגרת הדיון בכנס התמקדה בשתי אוכלוסיות פגיעות במיוחד - תעסוקת נשים ובעיות מגדר ועובדים צעירים בשוק העבודה.

נשים, כולל משפחות יחידניות. נשים עובדות המצויות בייצוג יתר בסקטורים המושפעים ביותר (כגון שירותים) או בעיסוקים שנמצאים בחזית המאבק נגד המגיפה והיעדרות מעבודה לתקופות ארוכות יותר מגברים במשפחה נושאות בנטל לא פרופורציונאלי, במקרה של סגירת בתי ספר או מערכות טיפול. שיעור הפיטורים אצל נשים כולל עובדות בהריון גדל משמעותית. במחקרה על נושא זה הדגישה **גב' הדס בן אליהו**, מנהלת מדעית של יודעת במכון ון ליר את הרגישות המיוחדת של אוכלוסייה זו. האו"ם פיתח מדדים בנושא הרגישות המגדרית המאפשר השוואה לכל מדינה. הנתונים מציגים תמונה עגומה של מצב כלכלי רעוע, פיטורים ופערים גדלים עוד יותר בשכר מהנתונים ערב פרוץ המגפה. אין הגנה מספקת המאפשרת לנשים יצבות בתעסוקתן, ה עוד שמדובר בריבוי העסקה במשרות חלקיות וארעיות שאינן יציבות במהותן. גם השינוי באורח החיים עקב הסגרים והבידודים מטיל עומס כבד נוסף על נשים בבית, מעצם תפקודן, הרבה יותר ממה שמוטל על הגברים במשפחה.⁶

ח"כ אתי עטייה הדגישה בדבריה את הפערים בהכנסה שהתקיימו לפני משבר הקורונה. המדובר בתעסוקת נשים במקצועות שאינם מתגמלים, במשלחי יד מסורתיים. במקצועות המוערכים והמכניסים שיעור הנשים נמוך. התפלגות מגדרית דומה ומצערת קיימת גם בלימודים אקדמאיים המובילים לאותה מפת תעסוקה של התפלגות תעסוקתית בהיבט המגדרי. היא העלתה את התיקון לחוק שכר שווה והחיוב לפרסם פרסום שנתי על השוואות שכר בחלוקה רלוונטית מגדרית. המליצה על קיום הסברה לציבור בתחום זה ועל הפעלת כלי שקיפות נוספים שידגישו את אי השוויון.

⁵ ראה מצגת בעניין זה באתר האגודה

⁶ ראה מצגת באתר האגודה

המשבר פגע גם באוכלוסיות פחות מוגנות וחשופות כמו מהגרי עבודה, מיעוטים אתניים ואחרים.

עובדים צעירים בשוק העבודה

הקבוצה הממוקדת השנייה בדיוני הכנס היא קבוצת העובדים הצעירים בשוק העבודה.

גב' Susana Puerto- Gonzalez - Employment, Labour Markets and Youth Branch, ILO

הציגה שלושה מוקדי פגיעה לאוכלוסיות צעירות בשוק העבודה: פגיעה בחינוך מקצועי ובהכשרה מקצועית, אבדן משרות בגלל הפעלת סגרים, פגיעה בהכנסה. הפיטורים הם מסיביים בקבוצה זו של עובדים כולל במקרי חולי של עובדים אלה. המציאות הזו פוגעת בבטחון חברתי של עובדים אלה. קראה להעלות את הנושא לדיון במסגרות הקובעות, לסייע לעסקים ולהגביר הכשרה מקצועית החיונית בתקופת משבר⁷.

גב' ספיר סלוטר מנכלית התאחדות הסטודנטים בישראל, עמדה על הקשיים המלווים את עבודת הסטודנטים באורח כללי. העדר נסיון ועצם היותם חסרי וותק בעבודה ממקדת את הפגיעה בהם. חלק ניכר מעובדים אלה הם בעלי משפחות וילדים קטנים שגם עבודה מהבית מהווה משימה לא פשוטה עבורם. העדר תשומת לב של השלטונות לקבוצה זו פוגעת בעתיד כח העבודה העתידי. לסטודנטים אין "קול" בעל משקל המייצג אותם בפני השלטונות. ממליצה לצרף נציגות של קבוצה זו לדיוני שותפים החברתיים עם הממשלה. גם כשעובדים אלה מתניידים יש להגן עליהם כמו במודל ה- Flex security הפועל במספר מדינות באירופה.

קבוצות אלה ואחרות שהתמודדו עם אפליה לפני המשבר, נושאים כעת בנטל כבד במיוחד.

פגיעה משמעותית בעצמאים קטנים, בעובדים חופשיים- פריילנסרים, בעובדי במה, שחקנים ואחרים, **פגיעה בעובדים צעירים בכלל ובהורים לילדים צעירים** וכן תופעות מקצינות של אפליה על רקע מגדרי בשוק העבודה. התגברו קשיים בטיפול בקשישים כלכלית, פסיכולוגית וסיעודית. משבר התעסוקה משפיע על קבוצות מסוימות באופן לא פרופורציונאלי.

מר אורי רשטיק, מרכז פעילות העמותה שח"ם, ארגון השחקנים בישראל הציג את בעיית הפריילנסרים שאינם נהנים ממטריית הגנה סוציאלית. מרבית השחקנים בישראל הם במעמד זה. התבקש פתרון עבורם לצורך הכרת מעמדם כמובטלים. במצב משפטי זה קבוצה זו לא זכתה לשום סיוע שזכו לה עצמאיים או שכירים. הפתרון נמצא בדמות שימוש בתקנות הביטוח הלאומי המחריג

⁷ ראה מצגת באתר האגודה.

מספר תחומי עיסוק כמו מורי דרך ומרצים וקבע שלצורך הביטוח הלאומי ייחשבו כשכירים. החרגה זו הורחבה גם לקבוצה הנדונה. בשלב מאוחר הוספו עובדי במה להחרגה האמורה.

אוכלוסיות פגיעות נוספות הן: אנשים הסובלים ממחלות רקע המגבילות את יכולת התעסוקה שלהם ואנשים מבוגרים הנמצאים בסיכון מוגבר לפתח בעיות בריאות חמורות. יהיו השלכות גם על אוכלוסייה של צעירים החייבים לעזור למשפחותיהם בהשלמת הכנסה.

גם עובדים לא מוגנים, כולל עצמאיים ועובדי קבלן, מושפעים באופן בלתי פרופורציונלי מההשלכות הכלכליות של הנגיף, מכיוון שאינם מבוטחים מפני פגיעה במנגנוני שכר או פיצוי על חופשת מחלה והם מוגנים פחות על ידי מנגנוני הגנה חברתית קונבנציונאליים וצורות אחרות לחלוקת הכנסה.

הממשלה נקטה בצעדים זהירים מצד אחד, לאחר מכן הגבירה את תכניות הסיוע. מצד אחד פעולות אלה כללו צעדים של הוצאת יתר ע"י הבטחת דמי אבטלה לשנה מראש למובטלים שחלקם העדיף שלא לחזור לעבודה. מהצד השני, נקטה בהגדרת עובדים מרחיבה כך שעובדים במעמד של חופשה ללא תשלום הוכרו כזכאים לקבלת דמי אבטלה תוך הרחקתם ממקומות העבודה בשימוש בכלים קיצוניים ללא כל גמישות המאפשרת קיום יחסי עבודה נמשכים גם אם תצומצם היקף משרתו של העובד למשרה חלקית.

עקרונות פעולה מומלצים – מבט מאקרו

בעתות משבר, קיימים כלי התמודדות שיכולים לסייע למיתון הפגיעה ולהחזרת אמון הציבור:

- קיום דיאלוג חברתי אמיתי, פעיל בין עובדים, מעסיקים ונציגיהם החיוני לחידוש האמון הציבורי במוסדות השלטון ותמיכה בצעדים הדרושים בכדי להתגבר על המשבר.
- קביעת תקני עבודה בינלאומיים המספקים בסיס מוכח למדיניות המתמקדות בהתאוששות בת-קיימא ושוויונית:
- לנסח נהלים מתאימים להתנהגות נכונה במקום העבודה.
- לחזק את הרשתות החברתיות בעיקר בקהילות הדורשות תמיכה והשקעה ציבורית רחבת היקף.
- להשקיע מאמץ מתוזמן, מתמשך ומתואם בשילוב של עידוד תעסוקה, והכנסה וביקוש לעבודה. אמצעים אלה מסייעים במניעת שרשרת של הפרעות באספקה (למשל, הפסדים

בכושר הפירון של עובדים) ושיבושים. מציאות של דיכוי הצריכה בקרב עובדים ומשפחותיהם עלולה להביא למיתון כלכלי ממושך⁸:

פירוט התוכניות הכלכליות לפי צעדי התוכנית לשנת 2020 בלבד (מיליוני ש"ח)								
אחוז ביצוע	סה"כ	אנוסט	יולי	יוני	מאי	מרץ-אפריל	תכנון 2020	
52.82%	5,668	541	2,184	291	1,912	740	10,730	סייעות ציוד לציממאיים
41.48%	4,240	1,980	660	400	800	400	10,221	מודי אבטלה באמצעות ביטוח לאומי
56.56%	6,787	-200	1,237	2,474	2,356	920	12,000	תשלום לעובדים בחל"ת באמצעות ביטוח לאומי
97.49%	8,774	6423	0	0	16	2,335	9,000	מענק לכל אורח ומענק מסח
0.00%	0	0	0	0	0	0	275	תוכניות הכשרה מקצועיות
1.90%	210	196	14	0	0	0	5,390	סייעות לעסקים - מענק עידוד תעסוקה

בדבריו עמד ד"ר רובי נתנזון על הצורך בביצוע מדיניות מאקרו של הרחבה מבחינת הצעדים הכלכליים שיש לנקוט והחיוניות בלימוד הלקח ממשגים שנעשו בהפניית המשאבים בשלב הראשון של פרוץ המגפה.

קיים צורך מיידי לפרוס רשת בטחון לבעלי העסקים הקטנים, לפרילנסרים, ולקבוצות אוכלוסייה נוספות המועדים לפגיעה. זאת, לאור הפגיעה העמוקה והמתמשכת במגזרים אלה.

כלקח מהפגיעה העמוקה בפרילנסרים מציע הדובר לקדם מסגרת של תנאים סוציאליים לפי קריטריונים מוגדרים כמו במודל הספרדי המכיר באוכלוסייה זו כבעלת זכויות מוגדרות.

מר Sher Veric מ-**Employment , Labour Markets and Youth Branch, ILO** סקר את המצב הכלכלי במדינות שונות וסיכויי ההיחלצות מהמשבר. הוא קבע שההתאוששות תמשך לתוך 2021 והשיקום יתנהל באיטיות יחסית. הדגיש את חשיבות הדיאלוג החברתי בעיקר בתקופה זו. גם חבילות הסיוע של המדינות יימשכו לתוך שנת 2021⁹.

⁸ שקף 4 מהמצגת של מר רובי נתנזון- תקציב הוצאות למגפה, הצעה לשיפור המצב.

⁹ ראה מצגת באתר.

- הסברה אפקטיבית לציבור על הצעדים הננקטים ועל הצורך בשינויים לאור התפתחות המגפה
- רצוי ומומלץ ליידע את הציבור על המדיניות בעקבות ביצוע הערכות מהירות ואמינות של השפעת הצעדים הננקטים על הפעילות הכלכלית, משרות ומשקי בית. יש לנתח בקפידה את השונות ברמת המגזר על מנת להקל על הבעיות הספציפיות לכל ענף משקי. האמצעים צריכים לכלול מתן תמיכה לעובדים ועסקים בכל המגזרים שנפגעו כדי למנוע התכווצות נוספת בצריכה ובהשקעה. במסגרת זו, יהיה ללא ספק צורך ברגולציה רבה יותר של העבודה הדיגיטלית לצד שיפור הדיאלוג והטרייפריזום החברתי כדי לקדם צדק חברתי ועבודה הוגנת לכולם.
- תמיכה בתעסוקה והגנה חברתית חייבת להיות מרכיב מרכזי בחבילות הסיוע והתימרוץ. המשבר יכול להעמיק חוסר אמון ותחושת אי צדק בגלל קשיי הגישה לשירותי בריאות, למשרות הוגנות ולקיום פרנסה, מה שיוביל למתחים חברתיים העלולים לערער את חלקי האוכלוסייה, להגביר מתחים ולפגוע בלכידות החברתית.
- ככל שהפעילות התקינה חוזרת לאיטה, תידרש אסטרטגיה בתחום התעסוקה בהובלת ביקוש ל"ריפוי" של משרות וכתוצאה מכך קיום הכנסות לטווח בינוני עד ארוך. אסטרטגיה זו צריכה לכלול קידום יצירת תעסוקה במגזרים אסטרטגיים, שיקום סביבה עסקית תורמת וחידוש צמיחה ממשי בתחומי התעסוקה, הכלכלה והשירותים החברתיים ולבנות אותם בצורה סדורה ומובנית.

מסקנות והמלצות

בכל קושי טמונה גם הזדמנות. מגפת הקורונה, משבר עולמי לכל הדעות, מקנה גם היא מספר הזדמנויות לשינוי בטווח ארוך שיכול להשפיע על שוק העבודה בצורה חיובית¹⁰:

צעדים נדרשים להתמודדות עם משבר האבטלה

עלות משוערת	צעדים להתמודדות	נושא
28 מיליארד ₪	➤ עידוד השקעות בהון פיזי להגברת מריון העבודה	משבר האבטלה
7 מיליארד ₪	➤ השקעות בחון האנושי דרך הכשרות מקצועיות למניעת אבטלה כרונית.	
420 מיליון ₪	➤ דמי אבטלה לעצמאיים	סיוע לעצמאיים
השקעה של עד 2.9 מיליארד ₪	➤ השתתפות המדינה דרך ביטוח לאומי, בעלות ימי הבידוד של עובדים	
בהתאם להגדרת הסקטורים הזכאים לסיוע	➤ פטור ממס ➤ קיזוז הפסדים מרווחים בשנים קודמות ➤ פחת טואץ ושינוי הרחבות ההגדרות העוסק הפטור	סיוע לסקטורים שנפגעו במיוחד (חינוך, בידור, תרבות ומנאי, אירוח ומזון, תיירות)
40-45 מיליארד ש"ח	סה"כ:	

- דמי אבטלה והכשרה מקצועית**- לאור השבתת עובדים רבים במשק ניתן להפוך את דמי האבטלה, לגבי חלק ניכר מהעובדים שיוותרו מובטלים, למנוף של שינוי מהותי ולמיקוד של ההכשרה וההסבה המקצועית המותאמת לעולם ולעיסוקים חדשים. לאור זאת ייבחנו העיסוקים שיתקיימו ושיתחדשו וההדרכה המעשית תתמקד בעיסוקים אלה.
- רעיון נוסף הראוי להבחן הוא- דמי אבטלה חלקיים** מסגרת המתקיימת בגרמניה ובמדינות נוספות. הרעיון הוא שהעובדים ממשיכים לעבוד גם אם במשרה חלקית וכהשלמה ישולמו דמי האבטלה. מצב כזה מותיר את העובד ביחסי עבודה נמשכים עם המעסיק עד חלוף המשבר ובכך יש יתרון גדול של אי התנתקות של מערכת היחסים וגם חיסכון תקציבי בדמי אבטלה המאפשר שיפור תנאי ההטבה למובטלים נוספים.

¹⁰ שקף 5 ממצגת רובי נתנזון לכנס

- **סבסוד תעסוקה** ע"י תשלום חלקי למעסיקים על בסיס קליטת עובדים נוסה ופעל בעת קליטת העלייה הגדולה מבריה"מ לשעבר. רעיון בסיסי זה פועל בגרמניה תוך דיווח על הצלחה ביישומו. גם רעיון זה ניתן ליישם במשק הישראלי תוך התאמות. עם זאת, יש לציין שהמענקים שהוקצו לקליטת עובדים לא נוצלו ברובם הן לאור עומק המשבר, בעיות ביורוקרטיות והעובדה שלאור הבטחת דמי אבטלה למשך שנה, עובדים לא מעטים העדיפו שלא לשוב למקום עבודתם.
- רעיון נוסף המופעל בעת משבר תעסוקתי הוא "מודל פולקסוואגן" המוכר הקובע הימנעות מפיטורי עובדים תוך חלוקת משאב הפעילות למספר העובדים ויותר חלקי על שכר תוך הפחתת שעות המשרה.

המלצות לעניין תעסוקה ואבטלה

- להרחיב את ההגדרות בעניין זכאות לדמי אבטלה לאוכלוסיות נוספות שאינן עומדות בהגדרה של שכירים בהכרח. לצורך כך לחייב בתשלומים לביטוח דמי אבטלה
- **עיסוקים חדשים** – המגיפה גרמה אמנם להאצת קצב ביטול עיסוקים קיימים אך לצד זאת תגדיל את מספרם של אלה החדשים. מגע עם קהל צומצם, אך כתוצאה מכך פרחו האמצעים הדיגיטליים דוגמת שירות לקוחות. כשקניות אסורות פיזית, לבלבו השליחים למיניהם. בבתי מרקחת הועסקו אנשים נוספים (לעיתים מתנדבים) בהכנת חבילות תרופות לאספקה ועוד.
- ראויה לציון העובדה שחלה ירידה מקומית ועולמית בזיהום אויר בימי ההסגר, עובדה שמחייבת חשיבה על הגברת העיסוקים במסגרת משרות ירוקות שכרוכות בשמירה על כדור הארץ.
- **הקניית כלים לשינוי אופי התעסוקה**- ההסגרים חייבו יותר עבודת משמרות בפריסה של עובדים, עבודה מרחוק ומהבית ואף למידה מרחוק. מתחייבת הכנת תשתית לכלים דיגיטליים תקשורתיים למערכות החינוך ולאזרחים. מרבית הפעילות הביורוקרטית העתידית תיעשה מהבית או מרחוק ונכון יהיה להיערך לכך. יש להכשיר את צוותי העבודה לפעילות היברידית כשחלק מהמשתתפים בצוותים יעבדו מהבית וחלק אחר ממקום מרוכז או נפרד.

- הריחוק הפיזי ישחק תפקיד גם בעתיד. עבודה באבטחה תשנה פניה לעבודה מרחוק ע"י יותר בדיקות באמצעות מיכשור ומיחשוב, בדיקת חום מרחוק לנכנסים לאזורים צפופי אדם כמו בתי חולים וקניונים סגורים וכל המצאה נוספת שהאדם יעלה בדעתו.
- **ייצור ואגירת ציוד מתוצרת הארץ לתקופת חירום או התפרצות גל חדש של מגיפה** השלטונות הצליח ולהשיג מטושים בימים של מחסור קשה נוכח המאבק של מדינות זו בזו על מנת להשיג ציוד רפואי. אבל כדאי לתת את הדעת על כך שבעתיד הייצור המקומי יספק את צרכי המדינה ויסייע בפיתוח קווי ייצור ליצירת מלאי מתוצרת הארץ בעיקר למוצרים מתאימים למצב עתידי דומה כמו מיכשור רפואי וציוד למניעת הידבקות.
המשבר יביא להסתמכות יתר על ייצור מקומי בעיקר באותם מוצרים שהוכרו כחיוניים וכאלה שהיבוא אינו מסוגל לספקם לאור ביקושים עולמיים בתקופת משבר. ניתן גם להעריך שהגלובליזציה המתבטאת בזרמי סחורות ושירותים אדירים יקטנו לממדים מוגדרים כשהמדינות יבססו את כלכלתן יותר על ייצור מקומי ואספקה מיידית.
- **הגברת הסולידריות בין חלקי האוכלוסייה** באמצעות מפגשים, תרומות, רכישות מתוצרת מקומית לשיקום העסקים. ניהול קמפיינים להגשמת פעילות זו.
- **הגברת הזיקה המבנית והמהותית בין שלוש צלעות המהוות את מסגרת הטרייפריטיזם** כגורם מגובש ומייצב של התייעצות ובצוע. השותפים החברתיים אינם בגדר פונים ולקוחות אצל הממשל אלא גורמים חשובים ומרכזיים הלוקחים חלק חיוני בתהליכי ההיוועצות ובקבלת ההחלטות ברמה הלאומית. הכרת השטח ומינון הצעדים הנדרשים. היציגות של ארגוני העובדים והמעסיקים מעניקה להם עוצמה כלכלית ומעצבת את הכלכלה ואת שוק העבודה. מערכת הסטנדרטים המוסכמת מייצרת מקורות תעסוקה, מביאה השקעות למשק, מקדמת עובדים ביידע ובטכנולוגיה ומהווה את עמוד השדרה של הכלכלה.
לצד גופים אלה יש להקים מסגרת מייצגת הבנויה ממסגרות מקצועיות שונות ועמותות שיש להן ידע צבור ורלבנטי בנושאים הנידונים¹¹.

¹¹ תובנה המבוססת על הרצאתו של פרופ' גיא מונדלק הנוגעת למבנה ארגון העבודה ועקרון הטרייפריטיזם

לדברי **מר Papadakis**, בהסתמך על סקר בין מדינתי שנערך לאחרונה, הייתה עלייה משמעותית במגעים ברמה הלאומית בשלב הראשון של פרוץ המגיפה.

המגעים נוהלו בין במסגרת משולשת ובין במסגרות דו צדדיות והתאפיינו בסוגים שונים של מתכונות: עקרונות מנחים, הצהרות משותפות (בין היתר, הצהרה משותפת בין ההסתדרות החדשה לבין ארגון העצמאיים- "להב" והסדר מוסכם בדבר השתתפות המדינה, המעסיק והעובד בנטל הכספי של תשלום דמי הבידוד במקרה כזה), קודים מוסכמים והסכמים מסוגים שונים¹². הדובר ציין שלא תמיד ניתן וצריך להגיע לסיכומים במתכונת אחידה ולעיתים דרגי המו"מ יורדים לרמת המגזר או המפעל הקובעים הסדרים מותאמים ספציפית.

לדברי הדובר הוכח במחקרים שדיאלוג חברתי הוא כלי יעיל וחסכוני ובהפעלתו הוא מחזק את התפיסה הדמוקרטית.

יצוין שלראשונה ארגונים שהם מייצגי העצמאיים והמשתתפים החופשיים מקיימים דין ודברים עם ההסתדרות לגיבוש עמדות ודרכי פעולה מוסכמים למרות שבהגדרה הם אינם ארגוני מעסיקים טבעיים לפחות לא במונחים הקלאסיים.

נושאים מרכזיים לטיפול ודילמות

נקודה נוספת לבחינה ולביצוע היא כיצד מקימים מערכת של הכשרה מקצועית בעלת מבנה טרייפריסטי שתפעל להקניית העיסוקים הנדרשים שיענו על צרכי המשק.

סוגייה אחרת היא- מה תפקידם של השותפים החברתיים נוכח המציאות החברתית והכלכלית ובעיקר התייחסותם לקווי המדיניות של הממשל. האם השותפים האמורים צריכים לייצג את שולחיהם בנקיטת גישה צרה או שעליהם ליטול אחריות ולהיות שותפים להתוויית מדיניות. מהי עמדתם בעניין קביעת עמדות במסגרת הדיון תוך גיבוש משותף של מדיניות שתינקט לטובת הכלכלה והיציבות החברתית במשק.

דילמה נוספת- האם המגזר הציבורי צריך ליטול על עצמו חלק מהעול שהמגפה גרמה והטיל בפועל על המגזר הפרטי שנפגע מהמגפה. האם יש בנטילת עול מסוים כזה כדי לממש את

¹² ראה מצגת של Mr. Konstantinos Papadakis מארגון העבודה הבינלאומי- ILO באתר האגודה.

עקרון הסולידריות שהוא עקרון מוביל בפילוסופיה של איגודים מקצועיים. יצוין שעקרון זה הופעל מספר פעמים בעבר ע"י ההסתדרות במצבי משבר משמעותיים.

האם הממשלה והארגונים הרלבנטיים יכולים לקיים שיח חברתי בשקיפות ובכך לחזק את האמון במוסדות העיקריים בעולם העבודה, הכלכלה והחברה ולחזק את היסודות הדמוקרטיים. בקיום הדברות זו יושב חלק מהאמון שנפגע קשות בין הממשל לתושבים. מתבקש כינון של אמנה בין הממשל לאזרחים הקובעת את חלקם ואחריותם של הצדדים. לצעד זה שהוא צעד מכונן נכון תפקיד מפתח לשותפים החברתיים.

שיפור מערכת ההבנות המביאה למו"מ קיבוצי יעיל ומקטין חיכוך בין הצדדים בעיקר לאחר הנוק לטווח קצר ובינוי שנגרם מהמשבר הנוכחי. לדוגמה- ה"מודל הגרמני" מקובל על ארגוני המעסיקים, העובדים וכמה משרדי ממשלה - כמו משרד הכלכלה. כך קבע מנכ"ל משרד הכלכלה, **מר דוד לפלר** בדבריו בכנס. למרות זאת ההחלטות שנתקבלו במשרד האוצר ובמסגרות הקובעות ממשיכות בגישתן הקובעת שתשלום דמי אבטלה ישולמו לכאלה שהם בחלי"ת או מובטלים ולא בשיטה הגמישה שמודל זה מציג ושמוכיח את יתרונותיו הן בשמור מערכת יחסי העבודה והן בחסכון תקציבי כלומר תשלום חלקי של דמי אבטלה לעובדים עפ"י קריטריונים. יש לעודד שימור עובדים ולסייע בפתרון בעיית המבודדים ותנאיהם הכספיים.

● **רפורמה מקיפה במבנה ובתכני ההכשרה וההסבה המקצועיים**- מסגרת זו אינה עונה על צרכי המשק זה זמן. אין תקשורת מועילה עם מעסיקים, תכני ההכשרה אינם תואמים את הביקושים והצרכים. יש לשנות מן הקצה את התכנים, את ניהול ההכשרה וההסבה המקצועית ולקיים דילוג מועיל עם מעסיקים. **גב' יפה ויגודסקי**, יו"ר קרן "מעגלים", קרן המשותפת למעסיקים ולאגודים המקצועיים, התבטאה בכנס. היקף המשתתפים בהסבות בקרן הוא כ-5,000 משתתפים. מספר זה רחוק מהצרכים של המשק. היא ציינה גם שקיימת מחלוקת לגבי השתתפותו של משרד העבודה בהתנהלות בקרן זו העומדת בניגוד לעמדת משרד האוצר בנושא.

● **ריענון חוקי העבודה**, הקצבאות, הפנסיה ומערכת הרווחה לאור לקחי המשבר והתאמתם לצרכים המודרניים. האמור מתייחס במיוחד לחוקי המגן שלא עודכנו מזה עשרות בשנים ואינם משקפים כללים להסדרת שוק עבודה מודרני. המיקוד צריך

להיות בהסדרת עבודה מהבית ומרחוק, הגדרות חדשות לזכאות לדמי מחלה, הקלות, הגמשה וזירוז ביישום זכויות של הביטוח הלאומי.

• **שיפור הפרייון במגזרים שונים וצמצום הכרחי של הביורוקרטיה והרגולציה הממשלתיים**

המשק הישראלי אינו עומד במדדי פרייון מתקדמים ומשביעי רצון. בשני מגזרים בולטים במשק יש מקום ניכר לשיפור בתחומי הפרייון וההתייעלות והקטנת חסמים. על בסיס עבודה שנעשתה במרכז טאוב¹³ המגזר הקמעונאי במשק סובל משמעותית מפרייון נמוך ויש לצייד את העסקים הקטנים והבינוניים בליווי וביעוץ בתחומי התפעול והניהול על מנת לשפר מדד זה.

סיוע באמצעות סיבסוד ייעוץ חיצוני לצורך קידום של כישורי ניהול, התנהלות פנימית, בחירת כיווני התפתחות ועוד - המגזר הציבורי ובעיקר זה הממשלתי והמוניציפאלי מציגים ביצועים שאינם מספקים בהשוואה בינלאומית. אין די זרימת מידע מהציבור אל מגזר זה באשר לקיצוץ בדרישות ולהסרת חסמים בנוגע להקמתם של עסקים ולהתנהלותם וכן בנוגע לרמת השירותים, קבועי זמן לביצוע ואיכות שירותים אלה. יש מקום לשיפור השירותיות ולהפכה למטרה עיקרית לפעילותו.

מגזר חשוב זה חייב להיפתח אל הציבור אותו הוא משרת ולהוות מסגרת שתכליתה

המרכזית היא למצות את השירותים לזכאים להם תוך הסברה ונקיטת צעדים פרואקטיביים למיצוי זכויות של האוכלוסייה מקבלת השירות.

ישנה חשיבות מהותית בקיום הדברות במסגרות מצומצמות בשיתוף נציגי ציבור

ממגזרים שונים ולהקשיב ולהטמיע ביקורת עניינית, ללמוד לקחים ולהשתפר משמעותית. על הממשלות ככלל ועל ממשלת ישראל בפרט לפעול עפ"י המודל שנקבע

ומתקיים בחלק ממדינות אירופה והוא ישיבה משותפת שדל האיגודים המקצועיים

וארגוני המעסיקים ולהגיע לסיכום על צעדים המגנים ומשמרים את מקומות

התעסוקה תוך שמירה על הכלכלה ועל בריאות הציבור.

¹³מדוע הפרייון במדינת הסטארט-אפ נותר נמוך? מרכז טאוב, גלעד ברנד, 2017

צעדים לטווח ארוך PC - פוסט קורונה

השינויים באקלים וההידרדרות האקולוגית של כדור הארץ וממגיפות המהוות איום על הבריאות והכלכלה, מהוות כיום איום גדול מכדי שניתן להתעלם ממנו. נראה שממשלות פעלו בניגוד להמלצות מדענים אשר קראו לחזית מאוחדת במאבק באיומים האלה. אנו יודעים שההרס שנגרם על ידי COVID-19 ידרוש רמות חדשות של טיפול, הגנה חברתית וסיוע כלכלי בכל המדינות.

- אמירה נכונה גם באשר למשבר האקלים, אשר נטען כי תוך עשר שנים בלבד ניתן לייצב את כדור הארץ ולצפות בירידה עולמית של 45% בפליטות. 2020 היא השנה בה אנו זקוקים לפעולות להבטחת מקומות עבודה ופרנסה בטווח הקצר והבינוני כנגד שני המשברים העולמיים.

- העולם שלאחר המגיפה יצטרך לבצע פעולות חיוניות כדי שאנשים יחדשו את האמון וממשלות יוכלו לנהל עתיד עם: פנסיה מובטחת, תמיכה בהכנסה וכישורים מתאימים לעולם שאחרי וכן יצירת משרות, הבטחת שכר הוגן במשרות חדשות, השקעה ושיקום ביישובים הנגועים בכדי להבטיח מקומות עבודה חיוניים.

יש לנצל הזדמנות זו להפוך את העולם לבטוח יותר, חזק יותר ובר-קיימא. הצעדים שיינקטו לשיפור האקלים ושיקום התעסוקה יכינו אותנו לעתיד שלא ישאיר אף אחד מאחור.

הגישה הרלוונטית- יש למשק הישראלי יכולת היחלצות ונסיון ביציאה ממשברים ועובדה היסטורית זו עומדת לזכותה של המדינה, לכן עליה לנקוט באמצעים פרואקטיביים לשיקום הכלכלה והחברה. ההיחלצות יכולה להתבצע רק באיחוד כוחות של העובדים, המעסיקים והממשלה.

השקעה רחבה ויעילה בבריאות הציבור ובטיפול בעיקר בכדי להבטיח שלכולם תהיה גישה שווה תחזק יותר מתמיד את הכיבוד המלא של זכויות כלל העובדים. בצעדים אלה חייבים לשתף ולקיים דיאלוג עם העובדים והמעסיקים כדי לעבור את המשבר, לשמור על מקומות העבודה, להגן מפני אבטלה ואובדן הכנסה ולשקם את ההרס הכלכלי במשק.

נדרש להגיע לקונצנזוס רחב ולבנות סולידריות חברתית, על מנת לחזור לתהליכי צמיחה, תעסוקה ותחרותיות. כל זאת במסגרת יצירת שיח והסכמות פוליטיות חברתיות.

מכיוון שהתהליכים הנובעים מהכניסה למשבר, צורת ניהולו ואסטרטגיית היציאה ממנו מתפתחים במהירות חובה לנהל מעקב קפדני אחר ההשפעות הישירות והעקיפות של כל ההתערבויות זאת כדי להבטיח שצעדי המדיניות יישארו רלוונטיים.

הדיאלוג החברתי חשוב במיוחד בזמנים של מתח חברתי מוגבר וחוסר אמון במוסדות. קיום מנגנוני הדיאלוג החברתי יוצרים בסיס איתן לבניית המחויבות של המעסיקים והעובדים המביאים לפעולה משותפת עם הממשלות. במסגרת דיאלוג זה תיפרש רשת הגנה על העסקתם ועל הכנסותיהם של חברות ועובדים שנפגעו מהשפעות עקיפות - סגירת מפעלים, הפרעה ברשתות אספקה, איסורי נסיעה, ביטול אירועים ציבוריים וכו'.

נדרשת הבטחה להגנה סוציאלית באמצעות תוכניות קיימות ו / או תשלומי אד-הוק לעובדים, כולל עובדים בלתי-פורמליים, מזדמנים, עונתיים ומהגרים, ועובדים עצמאיים (למשל, דרך גישה לדמי אבטלה, עזרה סוציאלית ותוכניות לתעסוקה במסגרות ממומנות ציבורית).

יצירת תוכניות שימור עבודה הכוללות הסדרי עבודה קצרים ותמיכה זמנית אחרת עבור חברות, כגון סבסוד שכר חופשה בתשלום והארכת זכויות קיימות לעובדים תכניות הכשרה וסובסידיות. משרד הכלכלה החל לסבסד שכר בתחומי החדשנות וההייטק.

ולסיום פרק זה- לאור סממנים של אבדן האמון בין המדינה לתושביה ולאור אי הבהירות באשר לתפקידה של המדינה, במיוחד בעתות חירום למען תושביה, מתעורר הצורך לחדש את ההסכמה הרחבה על אמנה חברתית בין המדינה לבין תושביה. אמנה חברתית זו תגדיר את חובותיה של המדינה כלפי אזרחיה ואת חובות אזרחיה כלפיה. התחומים האוניברסליים העיקריים שמשבר זה לימד אותנו שיש לטפח הם מגזרי הבריאות הציבורית, החינוך והרווחה. נוסף על כך, יש חובה לחוקק חוק יסוד זכויות חברתיות לשם עיגון.

Toward Crisis Recovery-Applying "Decent Work" Standards

בעת הזו שבה מתבקש קודם כל יצירת מקורות תעסוקה, קשה לדבר על תקני עבודה הוגנת. למרות זה חשוב לשמר תקנים המובילים להוגנות וליחסים אמינים בעולם העבודה הן בראיית מאקרו והן בהקשר האישי.

באותו הקשר של העידן הפוסט קורונה וההתמודדות המורכבת- הבריאותית והכלכלית כאחד, ובעת שרבים מייחלים לחזור לעיסוקיהם, ראוי להרחיב ולהועיד פרק מיוחד על חשיבות השמירה והשיפור של כללי משחק הוגנים ברוח עקרונות העבודה ההוגנת שעקרונותיה ויישומם מלווים את פעילות ארגון העבודה וחלק מהמדינות החברות בארגון זה מספר עשורים.

דווקא המשבר מאפשר יצירת עתיד טוב יותר, בר-קיימא ויציב יותר, הכולל את כלל האוכלוסייה. הגברת הערבות ההדדית מפחה תקוות לעולם טוב יותר.

"עבודה הוגנת"- הגדרה והשלכות

ארגון העבודה הבינלאומי מגדיר עבודה הוגנת כ"עבודה שמכבדת ומאפשרת פיתוח יכולות לעובדים", ומציעה "הזדמנות לגישה לתעסוקה יצרנית המייצרת הכנסה הוגנת, ביטחון במקום העבודה והגנה חברתית עבור משפחות, סיכויים טובים יותר להתפתחות אישית ושילוב חברתי, חופש לאנשים להביע את דעתם, לארגן ולהשתתף בהחלטות המשפיעות על חייהם, ושוויון הזדמנויות וטיפול לכולם"¹⁴

במשך שנים לא מעטות מלווה עקרון זה את תוצרי ארגון העבודה. הארגון יצר כלים יישומיים לעבודה בסביבה בטוחה, לכבוד הדדי במקום העבודה ולקיום תנאים הוגנים בין ההנהלות והעובדים. העקרונות המנחים תפיסה זו מתבטאים בקידום משרות ועסקים, הבטחת זכויות בעבודה, הרחבת ההגנה הסוציאלית וקידום דיאלוג חברתי. אלה הם ארבעת עמודי התווך של סדר היום לעבודה הוגנת ב-ILO, עם שוויון בנושאי מגדר כנושא חוצה עקרונות יסוד אלה.

- עבודה הוגנת לכולם מפחיתה את אי השוויון ומגדילה את החוסן הכלכלי והחברתי באוכלוסייה. המונח "חוסן" מתייחס ליכולתם של מערכת, קהילה או חברה הנחשפת

¹⁴ www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm

לאיום להתנגד, לקלוט, להתאים, לשנות ולהתאושש מהשפעותיו באופן יעיל ובמיוחד באמצעות שימור ושיקום של המבנים והתפקודים הבסיסיים שלה באמצעות ניהול סיכונים.

- עבודה הוגנת לא רק מגיבה לבעיה הכלכלית, אלא גם משפיעה בתחום הפוליטי והחברתי. היא אינה מכסה רק היבטים שונים של חיי העבודה, אלא הופכת לצורך אמיתי ודרישה מאוד ספציפית של אוכלוסיות רחבות ברחבי העולם.
- מדיניות שפותחה באמצעות דיאלוג חברתי מסייעת לאנשים ולקהילות להתמודד עם ההשפעה של שינויי אקלים, תוך הקלה במעבר לכיוון כלכלה בת-קיימא יותר.
- הכבוד, התקווה ותחושת הצדק החברתי הנובעים מהעבודה הוגנת עוזרים לבנות ולשמור על שלום חברתי.

"עבודה הוגנת" ומגפת הקורונה

תקני עבודה בינלאומיים יכולים לשמש "מצפן לעבודה הוגנת" בתגובה למשבר COVID 19. שמירה על הוראות מפתח בתקנים אלה (במיוחד אלה העוסקים בבטיחות ובריאות, הסדרי עבודה, הגנה על קטגוריות עובדים מסוימות, אי אפליה, ביטוח סוציאלי והגנה על תעסוקה) מבטיחים כי עובדים, מעסיקים וממשלות יוכלו לקיים עבודה הוגנת תוך התאמה לתוצאות החברתיות-כלכליות של המגיפה.

האתגרים העומדים בפני חקיקת חירום צריכים להבטיח שהטבות כספיות או פיצוי על מחלות יגיעו לאלה שבאמצעות מתן שירות לאחרים עושים זאת מחוץ להגדרה הצרה של יחסי עבודה - כולל עובדים בלתי פורמליים, פריילנסרים, עובדי על בסיס עמלות, יזמים וכו'.

הדמיון בין צורות העסקה שונות- בין עצמאים, פריילנסרים - כולל עצמאים בלתי מוגדרים - ועובדים במערכת יחסים תעסוקתית היטשטש יותר בעקבות הפנדמיה והשלכותיה ועל כן יש לשנות הגדרות מהותיות בכיוון הענקת הגנות לעוסקים בתחומים האמורים.

. צמיחה משופרת פירושה משאבים נוספים ליצירת מקומות עבודה הוגנים. זו משוואה פשוטה אבל בפועל אילו פעולות שננטשו לפני קיום המשבר הנוכחי.

עבודה הוגנת יוצרת הכנסה לבתי האב שיחידים ומשפחות יכולים להוציא בכלכלה המקומית. כוח הקנייה שלהם יתדלק את הצמיחה וההתפתחות של ארגונים ובעיקר עסקים קטנים יותר, אשר ביכולתם להעסיק יותר עובדים.

העסקה בגישה כזו תגרום לגידול בשכרם ובתנאיהם של עובדים אלה בהדרגה. הכנסה זו מגדילה את הכנסות המס לממשלות, המסוגלות עקב כך לממן אמצעים חברתיים כדי להגן על מי שאינו יכול למצוא עבודה או שאינם מסוגלים לעבוד.

סיכום

המשק הישראלי בהקשרו החברתי והכלכלי, מצוי במשבר מתמשך שהיקפו יתברר בחודשים הבאים. אין ספק שהיציאה ממצב זה תדרוש אורך רוח ופעילות כלכלית נכונה של ממשלת החירום שכוונה. עם זאת, המשק הוכיח יכולת הישרדות מעוררת התפעלות בתקופות שפל בעבר בשני המקרים הבולטים של תקופות משבריות- ערב מלחמת ששת הימים ולאחריה בשנת 1967 ובמהלך המשבר הכלכלי במהלך שנת 1985. שני אירועים אלה התאפיינו בניהול ע"י ממשלות אחדות לאומית ובשיתוף פעולה הדוק של המסגרת הטרייפריסטית. כוחות אלה נקראים שוב היום לחילוץ המשק בכינון תכנית חילוץ לאומית ובגיבוי האופטימיזם הישראלי הידוע ויכולתו להתגייס ולהוציא את המשק מן המיצר ביחד עם כל חלקי החברה, כולל מיעוטים ומהגרי עבודה..

הלכידות המודגשת והבאה לידי ביטוי בימי משבר וחירום והאופטימיות הבלתי נלאית בחברה הישראלית מותירים תקווה להיחלצות גם ממשבר זה.